

ENRICO (HENRY) LEONE QUARANTELLI (1924–2017) – NESTOR SODOBNEGA DRUŽBOSLOVNEGA RAZISKOVANJA SPOPRIJEMANJA Z NESREČAMI

ENRICO (HENRY) LEONE QUARANTELLI (1924-2017)
NESTOR OF MODERN SOCIAL SCIENCE RESEARCH INTO
DISASTER MANAGEMENT

Julij Jeraj

mag., Mestna občina Ljubljana, Zarnikova ulica 3, Ljubljana, julij.jeraj@ljubljana.si

Povzetek

Zaslужni prof. dr. Enrico (Henry) Leone Quarantelli, soustanovitelj Centra za raziskovanje nesreč (*Disaster Research Center*), je umrl 2. aprila 2017. Henryja večina znanstvenikov in praktikov priznava za utemeljitelja sodobnega družboslovnega raziskovanja spoprijemanja z nesrečami. Njegova zapuščina obsega veliko število raziskav in člankov o različnih vidikih odziva na nesreče ter še večje število študentov, ki jih je izobraževal in vzgajal. Njegov vpliv na znanost in prakso spoprijemanja z nesrečami je čutiti po vsem svetu. Čeprav se je leta 1982 udeležil konference v Sloveniji, njegov takratni obisk pri nas ni pustil zaznavnega vpliva. V Sloveniji so njegova dela pri raziskovanju vedenja ljudi ob nesrečah prvi uporabili psihologi, na začetku tega tisočletja pa so Quarantellijeva dela začeli uporabljati tudi v obramboslovju. Z javnim dostopom do precejšnjega deleža njegovih del in del njegovih kolegov v Centru za raziskovanje nesreč pa lahko po zakladnici znanja s področja zaščite, reševanja in pomoči posežemo vsi.

Abstract

Professor Emeritus Enrico (Henry) Leone Quarantelli, PhD, the co-founder of the Disaster Research Center, passed away on 2 April 2017. Most scientists and practitioners acknowledge Henry as the founder of modern social science research into disaster. His legacy includes a vast number of research studies and articles on various aspects of disaster, and an even greater number of students who he educated and whose skills he helped develop. His influence on the disaster science and disaster management practice can be felt globally. However, even though he attended a conference in Slovenia in 1982, his visit did not leave a lasting impression. In Slovenia, Quarantelli's work on research into human behaviour during disasters was first used by psychologists, and at the beginning of the millennium, it also began to be used in social science. Thanks to public access to a significant portion of his work and the work of his colleagues at the Disaster Research Center, we can all benefit from a treasure trove of knowledge in the area of protection, rescue and relief.

V Pragi spoznam Henryja

V Pragi na Češkem je bila od 20. do 22. oktobra 1997 v organizaciji nizozemske Fundacije za izobraževanje o spoprijemanju z nesrečami (*Foundation for Emergency Planning Education*) 4. mednarodna konferenca z naslovom Okoljski vidiki nesreč. Proti koncu prvega dne je moderator zaprosil nekega profesorja Quarantellija, naj komentira celodnevno dogajanje. H govorniškemu odru se je napolnil starejši gospod, ki ga prej sploh nisem opazil: majhen, siv, plešast, okrogloliččen. Postavil se je za mikrofona, nas pogledal in se nasmehnil. Z milim, a iskričnim pogledom, ter prijaznim, sprejemajočim in vabečim pogledom me je takoj pritegnil. Njegov glas je bil tih, mil. Ampak njegove besede! Te so bile živi ogenj!

Najbrž sem ga poslušal odprtih ust. Vsebina njegovih komentarjev celodnevnih predstavitev in predavanj, ki jih je postavljala tako v perspektivo praktičnih dogajanj ob nesrečah kot v perspektivo teoretičnih ugotovitev in še metodološko začinil, me je presunila. Najprej sem se soočil z neljubim spoznanjem: kljub končanemu študiju, kljub skoraj desetletnim izkušnjam v zaščiti, reševanju in pomoči in kljub štiriletnemu poklicnemu delu na tem področju v resnici prav malo vem o odzivu na nesreče. Nato pa sem občutil olajšanje, saj mi bo na voljo znanje, ki ga je ustvarjal in soustvarjal ta gospod. Tisti večer sem poskrbel, da sem na večerji sedel z njim za istim omizjem. Tudi v osebnem stiku je bil tako zelo vključujoč, prijazen, spodbuden in skromen, da je vsakdo takoj pozabil, da ima pravzaprav opravka z velikanom. »*Prosim, Henry mi*

Slika 1: Udeleženci mednarodne konference Okoljski vidiki nesreč [Environmental Aspects of Disasters], Praga, oktober 1997. Prof. Quarantelli stoji v prvi vrsti, tretji z desne, v temnem suknjiču, z belo mapo v desnici. (foto: arhiv avtorja)

Figure 1: Attendees at the international conference Environmental Aspects of Disasters, Prague, October 1997. Prof. Quarantelli is standing in the first row, third on the right, in a dark blazer and holding a white folder in his right hand (Photo: the author's archive).

reci,« mi je dejal na moje veliko presenečenje, ko sem ga spoštljivo ogovarjal z gospodom profesorjem. »A, iz Slovenije si!? Tam smo imeli pa eno prav fino konferenco o potresih in stavbah. A poznaš te dame in gospode okoli mize?« Seveda jih nisem poznal in on mi jih je začel predstavljati: »To je profesor ... in se ukvarja z ...« In tako je Henry začel in usmeril mojo pot v pridobivanje znanja o nesrečah in odzivu posameznikov, skupin in organizacij nanje. Skupinska fotografija s tega dogodka mi je še vedno eden najdražjih spominov in v nemajhno veselje mi je, da sem na njej skoraj povsem zraven človeka, ki ga tako občudujem.

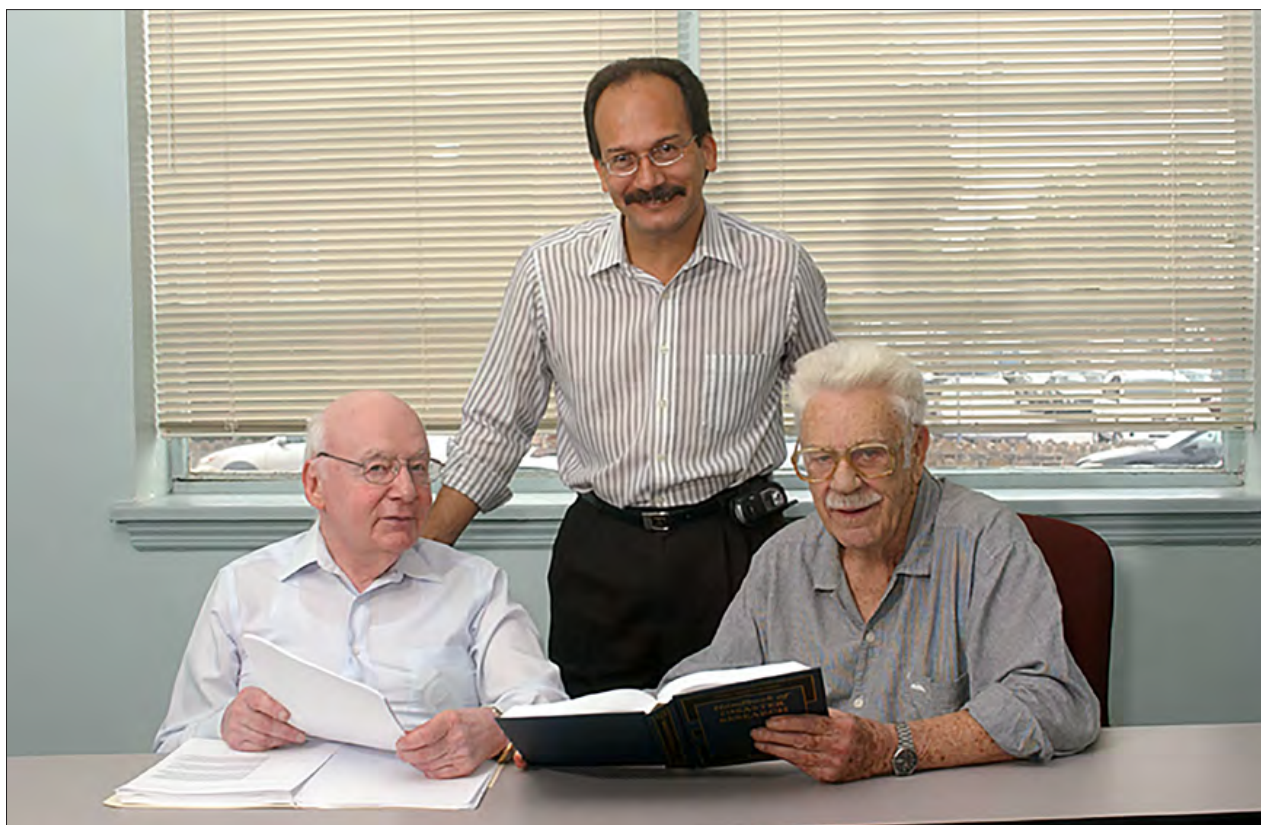
Kdo je bil Henry Quarantelli?

Profesor Quarantelli se je rodil 10. novembra 1924 v New Yorku. Oče ima mama sta se v začetku 20. stoletja v ZDA priselila iz Italije, oče iz Kalabrije in mati iz Lombardije. Odrasel je v revnem delavskem okolju v soseski na Manhattnu, kjer so prevladovali irski priseljenci. Začetno šolanje je opravil v domačem mestu v katoliških župnijskih šolah. Po triletnem služenju v ameriški vojski (1943–1946) je nadaljeval šolanje na Univerzi v Chicagu. Tam je diplomiral (1948), magistriral (1953) in doktoriral (1959), vse troje z odliko. Tema njegovega magistrskega dela je bila narava panike v kolektivnem vedenju, njegov doktorat pa ni bil vsebinsko povezan z nesrečami, govoril je o profesionalizaciji. Med letoma 1949 in 1953 je bil asistent raziskovalec v Nacionalnem raziskovalnem centru za raziskavo javnega mnenja [National Opinion

Research Center], ki je bil takrat na Univerzi v Chicagu in je izvajal prve sistematične terenske študije nesreč in vojne, na primer ravnanje ljudi ob velikih letalskih bombardiranjih med drugo svetovno vojno. Leta 1959 je bil imenovan za izrednega profesorja na katedri za sociologijo na Univerzi v Ohio, kjer je poučeval socialno psihologijo in kolektivno vedenje.

Skupaj z Russellom Dynesom in Eugenom Haasom je leta 1963 ustanovil znameniti Center za raziskovanje nesreč [Disaster Research Center], ki je bil prvi te vrste na svetu. Njihova ideja je bila preprosta: čim prej pohiteti tja, kjer je udarila nesreča, in dokumentirati, kaj se je zgodilo, kakšen vpliv je imelo dogajanje na posameznike in skupine, kakšen je bil njihov odziv in odziv uradnih služb in organov ter kakšno je bilo njihovo medsebojno sodelovanje. Center je najprej deloval v neformalni obliki v okviru katedre za sociologijo. Njegovi prostori so bili do leta 1984 pod univerzitetnim nogometnim stadionom, financiral pa se je izključno iz projektov. Leta 1984 se je center preselil na Fakulteto za sociologijo in kriminologijo Univerze v Delawaru. Skupaj s centrom se je preselil tudi profesor Quarantelli, ki je zdaj razširil centrove diplomske in podiplomske programe na področje spoprijemanja z nesrečami in tako postal zakladnica znanja za raziskovalce in praktike z vsega sveta.

Na Univerzi v Delawaru je profesor Quarantelli deloval kot raziskovalec in pedagog do leta 1998, ko je postal zaslužni profesor in kot tak ostal aktiven vse do smrti. Ustanovil je tri stebre, s katerimi podpira raziskave,

Slika 2: Profesor Havidán Rodríguez (stoji), nekdanji direktor Centra za raziskovanje nesreč Univerze v Delawaru, zaslužna profesorja in soustanovitelja centra Enrico Quarantelli (sedi na levi) in Russell Dynes (sedi na desni), leta 2007, ob izdaji njihove knjige Priručnik za raziskovanje nesreč (*Handbook of Disaster Research*). (foto: Center za raziskovanje nesreč Univerze v Delawaru)

Figure 2: Professor Havidán Rodríguez (standing), a former Director of the Disaster Research Center at the University of Delaware, and Enrico Quarantelli (left) and Russell Dynes (right), distinguished professors and co-founders of the Disaster Research Center, at the launch of their book *Handbook of Disaster Research* in 2007 (Photo: Disaster Research Center at the University of Delaware).

izobraževanje in štipendiranje: zbirko z več kot 70.000 publikacijami (*The Resource Collection*), sklad za financiranje raziskav (*The Scholars in Disaster Social Science Research Endowment Fund*) in sklad za terenske raziskave (*The ELQ Field Research Endowment Fund*). Leta 1996 so profesorju Quarantelliju podelili nagrado Charlesa E. Fritza za prispevek k raziskovanju nesreč. Profesor Quarantelli je umrl 2. aprila 2017 na svojem domu, v skrbni oskrbi svojih prijateljev. Svoje družine namreč nikoli ni ustvaril, njegovo celo življenje je bilo posvečeno nesrečam, raziskovanju, študentom in prakto-
tikom spoprijemanja z nesrečami.

Quarantellijevo delo

Profesor Quarantelli je avtor več kot 200 člankov, 19 knjig in okoli 150 raziskav Centra za raziskovanje nesreč. Njegova dela obravnavajo vse vrste nesreč: potrese, hurikane, tornade, nesreče z nevarnimi snovmi, terorizem idr. Obravnavane teme so ravno tako raznovrstne, med drugim:

- zmotna prepričanja o nesrečah in vedenju ob nesrečah;
- nesreče in mentalno zdravje;

- alarmiranje in opozarjanje ter druge vrste komuniciranja;
- vloga množičnih medijev ob nesrečah;
- odziv in delovanje reševalnih in drugih intervencijskih služb;
- načela učinkovitega načrtovanja za nesreče;
- načrtovanje, upravljanje in vodenje ob nesrečah;
- merila za ocenjevanje ustreznosti načrtovanja;
- celovito spoprijemanje z nesrečami;
- dinamika in nelinearna narava faz spoprijemanja z nesrečami;
- organizacija ravnanja z mrtvimi in njen pomen ob nesrečah z velikim številom mrtvih;
- konceptualizacija nesreč, tipologija organizacijskega odziva na nesreče;
- sociologija znanja o raziskovanju nesreč;
- uporaba raziskovalnih ugotovitev v praksi spoprijemanja z nesrečami.

Profesor Quarantelli je močno verjel v pomen praktične uporabe znanstvenih spoznanj, zato je veliko časa namenil širjenju znanja s sodelovanjem na strokovnih in znanstvenih srečanjih. Bil je med ustanovitelji revije *Journal of Mass Emergencies and Disasters*, prav tako je bil soustanovitelj Mednarodnega komiteja za razisko-

vanje nesreč pri Mednarodnem sociološkem združenju (*International Research Committee on Disasters of the International Sociological Association*), veliko je deloval tudi kot svetovalec različnim organizacijam, skupnostim, mednarodnim organizacijam in vladam, pri čemer je posebno pozornost posvečal zmanjševanju učinkov nesreč.

Da bi bolje razumeli pomen njegovega dela, naj omenim zgolj njegove začetke. Quarantelli je bil leta 1952 v skupini raziskovalcev, ki je raziskovala dogajanje po seriji uničujočih tornadov v Arkanzasu. Takrat veljavno prepričanje je bilo, da bodo preživeli v šoku in neaktivni ter v medsebojnem konfliktu za hrano in zavetje. Vendar so po skoraj 350 opravljenih intervjujih s prizadetimi ugotovili nasprotno: skoraj vsi prizadeti so ravnali racionalno in celo pomagali drug drugemu, iskali preživele, jih reševali iz porušenih stavb, oskrbovali poškodovane. Ni bilo nobenih prometnih zastojev zaradi panično bežečih z območja nesreče. Zastoji so nastajali zaradi neorganiziranega in zato čezmernega pritoka pomoči. Quarantelli je pozneje dejal, da je spoznal povsem drugačno sliko, kot so si jo predstavljali – in zmotna prepričanja laične in strokovne javnosti o ravnanju ljudi in organizacij ob nesrečah so tako začeli argumentirano spreminjati.

Sklepne misli

V Sloveniji delo profesorja Quarantellija še ni znano toliko, kolikor bi bilo to potrebno, pa čeprav je leta 1982 na konferenci o socialnih in ekonomskih vidikih potresov na Bledu predstavil referat, ki je kot članek *Kaj je nesreča? (What is a disaster? An agent specific or an all disaster spectrum approach to social behavioural aspects of earthquakes?)* izšel tudi v zborniku, katerega sourednik je bil profesor Tomažević. Bržkone je bil profesor Polič prvi pri nas, ki je pri svojem raziskovalnem in publicističnem delu uporabljal Quarantellijeva dela, predvsem njihove vedenjske vidike. Na obramboslovno področje so njegova dela vstopila z raziskovalnim projektom *Krizno upravljanje in vodenje v Sloveniji* in upati je, da se bodo zasedrala kot literatura v univerzitetnih izobraževalnih programih in se prek novih generacij prelila tudi v stroko zaščite, reševanja in pomoči. Velika večina del profesorja Quarantellija nam je zdaj oddaljena le nekaj klikov. Na domači strani »njegovega« *Centra za raziskovanje nesreč (Disaster Research Center)* lahko poiščemo, preberemo in uporabimo njegova dela in dela njegovih kolegov (povezava <http://udspace.udel.edu/handle/19716/35>). Tako se mu bomo najlepše poklonili, našo stroko in prakso zaščite, reševanja in pomoči pa obogatili in dvignili na višjo raven.

Viri in literatura

1. Malešič, M. (ur.), 2004. *Krizno upravljanje in vodenje v Sloveniji – izzivi in priložnosti*. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.
2. Mooallem, J., 2017. Enrico Leone Quarantelli – He proved that disasters bring out the best of us. V: *The New York Times Magazine – The Lives They Lived*. <https://www.nytimes.com/interactive/2017/12/28/magazine/the-lives-they-lived-enrico-quarantelli.html> [2. maj 2018].
3. Petropoulos, N. P., 2017. In Memoriam: Enrico L. Quarantelli – A Dedication to a Giant in the Sociology of Disasters. Predstavitev na zasedanju Raziskovalne mreže za nesreče, konflikte in družbene krize (Disaster, Conflict and Social Crisis Research Network) v okviru 13. Evropskega sociološkega združenja (ESA), 29. avgust – 1. september 2017. Atene.
4. Polič, M. (ur.), 1994. *Psihološki vidiki nesreč*. Ljubljana. Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje pri Ministrstvu za obrambo.
5. Quarantelli, E. L., 1983. *What is a disaster? An agent specific or an all disaster spectrum approach to social behavioural aspects of earthquakes? V: Social and economic aspects of earthquakes*, ur. Jones, B., Tomazevec, M., 453–478. Ljubljana, Yugoslavia and Ithaca, NY: Institute for Testing and Research in Materials and Structures and Program in Urban and Regional Studies, Cornell University.
6. University of Delaware, College of Arts and Sciences, Disaster Research Center: 2017. In Memoriam: DRC Co-founder Enrico L. Quarantelli. <https://www.drc.udel.edu/news/Pages/quarantelli.aspx> [2. maj 2018].